

Projectbeschrijving voor de leerkracht

PROJECT *THEATER ILLUSIES*

Leerlijn Theater | Thema Utopie | Groep 7 en 8 | 2019

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Begrippenlijst: Wanneer je dit project wilt koppelen aan taalonderwijs, dan is [via deze link](#) een begrippenlijst te vinden.

Inhoudsopgave

1. Informatie.....	1
2. Introductie Theater illusies.....	2
3. Oriëntatie: Theater illusies.....	3
4. Opdracht: Een zintuigprikkelende belevenis	6
5. Opdracht: Nieuwe werelden scheppen	11
6. Opdracht: Belevingstheater	15

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen onderstaande informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten. Ook zijn hieronder de algemene benodigdheden en de begrippenlijst opgenomen.

Wat doen de leerlingen in dit project?

Het project *Mijn utopie* wordt gestart met grote dromen, zoals het verlangen van de mens om te kunnen vliegen. Op basis hiervan wordt er besproken wat het woord 'utopie' betekent en hoe mensen omgaan met fantasieën over de toekomst. Wat is er nodig om een fantasie werkelijkheid te laten worden? In het theater kan men spelen met illusie. De leerlingen werken in dit project toe naar een ervaringstheatervoorstelling; een vorm van theater waarbij de beleving centraal staat en er zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van alle zintuigen. In de spel oefeningen wordt hier uitgebreid onderzoek naar gedaan. De leerlingen dromen, bedenken hun eigen fantasiewerelden en scheppen een eigen theaterbeleving.

Waarom dit project?

Theater is er in verschillende vormen en in dit project maken de leerlingen kennis met ervaringstheater en performances. In deze vorm van theater speelt het ervaren met zintuigen een grote rol. Leerlingen leren op een andere manier te kijken naar hoe een persoonlijk idee of gevoel naar buiten gebracht kan worden en dat het een goede manier is om fantasie en toekomstdromen tot leven te laten komen. Bovendien leert het de leerlingen zich in te leven in de gedachten en ideeën van anderen.

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van het museumbezoek of de komst van een [kunstenaar in de klas](#).
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.

Beoogde houdingsdoelen

In dit project worden bij de Introductie, de Oriëntatie en de Opdrachten kennis- en vaardigheidsdoelen benoemd. De volgende houdingsdoelen gelden voor het project in het algemeen:

De leerling:

- is nieuwsgierig en doet mee;
- leert samenwerken en kan op een positieve manier kijken naar wat anderen doen in de les.

Algemene benodigdheden

Maak gedurende het hele project gebruik van de volgende ruimtes en materialen:

- klaslokaal of speellokaal
- muziekinstallatie en/of digibord
- digitaal foto- en filmtoestel
- (kleuren)printer

2. Introductie Theater illusies

Kennisdoel

De leerling maakt kennis met Leonardo da Vinci en wat zijn dromen waren.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- kan een gesprek voeren over toekomstdromen;
- kan zijn eigen dromen beschrijven en uitbeelden;
- kan op basis van onderzoek een aantal uitvindingen vinden die zijn gedaan om de wereld beter of mooier te maken.

Aan de slag in de klas

Doe onderstaande opdrachten of maak een keuze:

Durf te dromen!

Bekijk en bespreek de [animatie van Klokhuis](#) met een lied over Leonardo da Vinci:

Wat voor teksten worden er gezongen? Waar gaat het lied over?

Bespreek een aantal teksten, zoals:

- o *Durf te dromen, durf opnieuw te denken*
- o *De mens kan heel veel doen als hij maar wil*
- o *Niets is wat het lijkt*
- o *Hij dacht nieuwe gedachten*

Hoe denken de leerlingen over deze uitspraken? Hebben ze zelf wel eens dromen over wat er allemaal zou kunnen?

Wat zijn de voorbeelden die gegeven worden in het lied over durven dromen?

Durf jij te dromen?

1. Zorg voor een voorwerp dat kan dienen als een 'dromenvanger', zoals een doos, een hoepel of een bijzondere hoed. Vraag de leerlingen na te denken over wat ze graag zouden willen, of waarvan ze dromen als alles mogelijk zou zijn. Laat ze hun grootste droom of utopie op een briefje schrijven. Het mag fantasie zijn en hoeft niet echt te kunnen. Als ze willen mag het anoniem. Ze leggen of hangen hun briefje in de dromenvanger.
2. Laat de leerlingen een willekeurig briefje pakken en uitbeelden wat er op staat. Misschien is dat niet altijd mogelijk. Wellicht kan het wel uitgebeeld worden met z'n tweeën. Laat het tweetal dan even overleggen.
3. Geef de leerlingen tot slot de opdracht om verder onderzoek te doen naar Leonardo Da Vinci. Laat de leerlingen op het internet voorbeelden zoeken van zijn uitvindingen en nog meer voorbeelden verzamelen van mensen die een idee of droom hadden die uiteindelijk wel of niet gerealiseerd is. Of laat ze op zoek gaan naar ideeën die vroeger misschien een utopie leken maar nu wel mogelijk zijn. Denk aan ontwikkelingen in de medische wetenschap, plastische chirurgie, computers en robots, etc.

3. Oriëntatie: Theater illusies

Kennisdoelen

De leerling weet wat illusies en misleiding zijn en kent een aantal verhalen die gaan over utopische wensen en illusies.

Vaardigheidsdoelen

De leerling kan de koppeling maken met theater.

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste oriëntatie-onderdelen: het filosofisch gesprek en het uitvoeren van de eerste opdracht.

Het filosofisch gesprek

Voer naar aanleiding van de introductie een filosofisch gesprek. Stel hierbij (een aantal van) onderstaande vragen:

- Als je over andere werelden droomt wat droom je dan?
- Hoe ziet jouw ideale wereld eruit?
- Wat zou je willen creëren of uitvinden?
- Scheppen wij onze eigen toekomst?

Oriëntatieopdracht: Theater illusies

Doe onderstaande opdrachten of maak een keuze:

Vlieg-illusies

1. Bespreek met de leerlingen dat er door mensen altijd gefantaseerd wordt over nieuwe werelden, waarin dromen werkelijkheid worden. Een veel voorkomende wens is om zelf te kunnen vliegen. Denk bijvoorbeeld aan:
  - kunstenaar en uitvinder Leonardo da Vinci;
  - het mythische verhaal van Icarus, over de utopische wens van een jongen die naar de zon wilde vliegen.

Tip: lees gezamenlijk het boek van theatermaker en schrijver Marcel Roijaards [Rebel met vleugels. Het verhaal van Icarus.](#)

Icarus doet nooit iets half.

Hij denkt altijd 'JA!'

En het juiste moment is voor hem altijd 'NU!'

Overal zorgt hij voor opschudding.

Van regels en wetten trekt hij zich niets aan.

Het liefst zou hij vliegen naar de zon!

Geen mens kan Icarus stoppen.

Maar dan wordt hij verliefd op Ariadne.

Voor haar zet hij alles op het spel.

2. Bespreek dat in het theater veel mogelijk is: met behulp van fantasie, suggestie, inbeeldingsvermogen, illusies en trucs worden er nieuwe werelden gecreëerd. Zo kun je in het theater de suggestie wekken van vliegen, zoals gebeurt in de voorstelling *Peter Pan*. Bekijk en bespreek de aflevering [Krakeling Peter Pan](#) van Klokhuis over het maken van een voorstelling over Peter Pan.

Niets is wat het lijkt

1. Bespreek met de leerlingen dat je bij het kijken naar theater al je zintuigen gebruikt. Benoem de zintuigen. Welke worden volgens de leerlingen het meeste gebruikt als je publiek bent? Bij optische illusies worden je zintuigen - in dit geval je ogen - gemanipuleerd. Bespreek het woord 'manipuleren'. Kennen de leerlingen voorbeelden van manipulatie? Theatermakers doen dat bijvoorbeeld met kostuums, decor en licht.
2. Bij optische illusie is wat je ziet niet echt. Het is een vorm van utopie. Bekijk en bespreek een paar filmpjes op Vimeo met optische illusies:
  - [Amazing Animated Optical Illusions](#)
  - [Roy Lichtenstein's Optical Illusion House](#)
  - [Optical Illusion TVC 'Car crash'](#)
  - [Optical Illusions - HALLUCINOGENIC Effects - Eye Vision](#)
3. Je kunt ook vreemde effecten krijgen met het misleiden of beïnvloeden van je brein of mind, zoals gebeurt in het programma *Mind f*ck*. Bekijk en bespreek [deze 'truc'](#). Hebben de leerlingen ideeën over hoe dit mogelijk is?

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat zou jij willen kunnen?
- Wat denk je dat je nodig hebt om dat waar te maken?
- Ken je nog andere vormen van illusie? Welke?

4. Opdracht: Een zintuigprikkelende belevenis

Deze opdracht start met een gesprek over zintuigen en het effect dat muziek heeft op de sfeer in de klas en op ons gevoel. Er worden vervolgens een aantal spelopdrachten gedaan waarbij de zintuigen gebruikt worden. In tweetallen creëren de leerlingen in de uitvoerende fase een belevenis.

Kennisdoelen	De leerling kent alle zintuigen: voelen, proeven, zien, horen, ruiken.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • kan een verhaal binnen geleidspel vertellen dat aansluit op het verhaal van zijn voorganger; • kan een beeldende omschrijving maken van een eigen plek; • kan een zintuiglijke belevenis voor een klasgenoot creëren met diverse materialen.

Benodigdheden

- diverse zintuigprikkelende materialen en voorwerpen, zoals een natte spons, een zakje met vloeibaar wasmiddel, haren, grind, chocola met peper.
- een blinddoek
- muziekfragmenten uit verschillende muziekstijlen
- diverse materialen om de zintuiglijke belevissen mee te kunnen creëren

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Een zintuigprikkelende belevenis

Doe onderstaande opdrachten of maak een keuze:

Ochtendmuziek.

Elke ochtend als de leerlingen de klas binnenkomen, staat er muziek aan. Steeds met een andere muziekstijl, denk aan: klassiek, folk/wereldmuziek, Latin, levenslied, jazz, R&B, etc. Bespreek welk effect de muziek heeft op de manier hoe je de klas binnenkomt en het effect van de muziek op je gevoel en de sfeer in de klas.

Zintuigspellen

Bespreek met de leerlingen welke zintuigen mensen hebben en op welke manier deze geprikkeld kunnen worden. Doe een aantal van onderstaande oefeningen:

- *Handen en gezicht.* Een leerling krijgt een blinddoek voorgebonden. Een andere leerling komt voor hem staan. Door het gezicht te bevoelen, probeert de leerling te ontdekken wie hij voor zich heeft.
- *Leiden.* Vorm tweetallen. Leerling A wordt geblinddoekt, leerling B gaat A helpen zich door de ruimte te verplaatsen door zacht de naam van A te fluisteren. A luistert goed, volgt de stem van B. Leerling B mag A niet laten botsen! Doe het rustig. Wanneer nodig kunnen A en B eerst oefenen door elkaar vast te houden, met bijvoorbeeld ingestoken armen.
- *Voelen.* Leg verschillende voorwerpen onder een doek. Om de beurt mogen de leerlingen voelen, benoemen wat ze voelen en zeggen wat ze denken dat het is.

Zintuigen prikkelen

Met behulp van diverse voorwerpen worden de verschillende zintuigen van de leerlingen geprikkeld.

1. Kies een aantal zintuigprikkelende voorwerpen die de leerlingen kunnen voelen, ruiken of proeven. Bijvoorbeeld een natte spons, een zakje met vloeibaar wasmiddel, haren, grind, chocola met peper of zout, eetbare bloemen, kruiden, lavendel, eetpapier, kokosbrood. Doe een leerling een blinddoek om. Geef een voorwerp aan de leerling en laat de leerling zo goed mogelijk omschrijven wat hij voelt, hoort en ruikt. Hoe zou het smaken? Hoe zou het eruit zien, of wat is het?
2. Bespreek het na aan de hand van de volgende vragen:
  - o Welke zintuigen heb je allemaal gebruikt?
  - o Wat doen de geuren, de texturen van de verschillende materialen, de geluiden en het proeven met je?
  - o Wat is de invloed op het waarnemen als je het voorwerp niet kunt zien?
  - o Wat zijn de associaties die opkomen?
  - o Voelen en ervaren we allemaal hetzelfde?

Ervaren

Maak een stiltewandeling door de school, het liefst vóór schooltijd als het gebouw nog stil is. Geef de leerlingen de opdracht zo min mogelijk geluid te maken en goed op te letten wat er met hen gebeurt.

- o Waarheen wordt hun aandacht getrokken?
- o Hoe voelen ze zich?
- o Wat valt hen het meeste op?
- o Welke gedachten kwamen er in hun op?

Bespreek de ervaringen na. Schrijf eventueel belangrijke ervaringen op.

Jouw favoriete plek

1. Je doet een geleidspel met eigen inbreng en bedenkt een plaats van handeling, bijvoorbeeld een kasteel, een discotheek of een donker bos. Je speelt de gids. Je neemt de leerlingen mee in een geleidspel door de ruimte. Je maakt de sfeer duidelijk in je spel en vertelt. Je wijst aan waar de geheime deur in het kasteel zit, hoe je de krakende trap op moet, waar het schilderij hangt met de bewegende ogen. Je vertelt welke geuren je ruikt, welke geluiden je hoort en hoe de voorwerpen aanvoelen. De leerlingen spelen mee zonder te praten.
2. Geef vervolgens de leerlingen de beurt. Als de speler stilstaat, houdt hij op met zijn verhaal te vertellen en wijst hij een volgende speler aan. Die bevindt zich op een totaal andere plek, zijn eigen favoriete plek.
Bijvoorbeeld: Hij rent de andere spelers voorbij op blote voeten door het natte gras. Hij ruikt de geur van het gras en voelt zich een winnaar, dribbelt met de bal om twee voetballers heen en scoort. Er klinkt gejuich.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welk zintuig gebruik jij het meeste?
- Welk effect heeft muziek op jou? Waarom?
- Ben je je altijd bewust van je zintuigen? Vertel.

Uitvoeren: Een zintuigprikkelende belevenis

Doe onderstaande opdrachten of maak een keuze:

Voorstellingsvermogen

1. Lees en bespreek het gedichtje *Onzichtbaar* van Guusje Schohaus
*een zucht is onzichtbaar
net als de wind
de nacht is onzichtbaar
als de dag begint
onzichtbaar zijn de dingen
die ik kwijt ben
die ik nooit meer vind
maar
met mijn ogen dicht
zie ik alles
wat mijn hoofd verzint*
2. In het theater maken ze gebruik van jouw voorstellingsvermogen en fantasie, zodat je wordt meegenomen in het verhaal en de illusie.
Geef de leerlingen de opdracht hun verbeeldingskracht in te zetten, door met elkaar een verhaal te verzinnen waarbij de leerlingen om beurten een stukje mogen verzinnen en vertellen. Ze moeten dat zo beeldend mogelijk proberen te doen. Met duidelijke omschrijvingen die de situatie zo duidelijk mogelijk maken.
3. In de kring: Laat iedereen zijn ogen dicht doen. Begin zelf met een startzin zoals: “Het was diep in de donkere nacht, Mirko had het koud en voelde zich bang, het stinkt hier naar rotte vis, dacht hij...”
Of: “Ik ben een klein meisje”, dacht Mira, “en ik zweef in een hele grote bol, met allemaal kleurtjes om me heen, het ruikt naar aardbeien...”.

Griezelen

1. Bespreek welke emoties je ervaart bij het lezen van een griezelboek.
2. Speel met de leerlingen een griezelverhaal met een begeleid spel. De groep wordt gesplitst in een groep spelers en een groep publiek. Je verzint en vertelt een eng verhaal, met veel sfeer en spanning en met de focus op de zintuigen, de geuren, kleuren en emoties. Zie [de bijlage](#) voor een voorbeeldverhaaltje. De leerlingen leven zich zo goed mogelijk in en spelen mee in het verhaal.
Wissel de groepen en verzin een nieuw griezelverhaal.
3. Maak groepjes van drie. Elk groepje bedenkt een kort griezelverhaal en gaat dit zo spannend mogelijk met z'n drieën vertellen. Ze mogen het verhaal illustreren met beweging en geluid. Let op een goede spanningsopbouw en dat de spelers om beurten vertellen of elkaar aanvullen.

Geesten

1. In deze improvisatie worden de zintuigen horen, voelen en zien gebruikt, waarbij het zien gedeeltelijk wordt genegeerd, want de geest is zogenaamd onzichtbaar.
Schets van tevoren zo beeldend mogelijk de situatie. De spelsituatie is dat telkens vier tot acht leerlingen reizigers spelen, die wachten op de trein op een naargeestig station in de winter. Het is koud en akelig.
Iemand gaat de geest spelen en die is onzichtbaar. De geest mag alles doen met de spelers om ze bang te maken. Dat moet de geest heel langzaam opbouwen. Met subtiele handelingen zoals zachtjes blazen, haren aanraken of iets engs fluisteren. De geest is absoluut onzichtbaar. De reizigers moeten proberen zo echt mogelijk te reageren, zoals het in het echte leven ook zou zijn met een onzichtbare geest.

Let op. De spanningsopbouw is heel belangrijk, net zoals de geloofwaardigheid. Het is niet de bedoeling dat het clownesk wordt.

2. Start eventueel de eerste keer zelf met het spelen van de geest. Ook is het mogelijk om het spel met twee geesten te spelen.
3. Bespreek het na.
Was de illusie van de onzichtbare geest overtuigend gespeeld door de spelers? Kon het publiek erin mee gaan?

Mijn lievelings- of droomplek

Geef de leerlingen de opdracht in tweetallen een belevenis te creëren. Ze gaan bedenken hoe ze een medeleerling kunnen meenemen in een zintuiglijke ervaring. Ze maken zich een voorstelling van een sfeer of plek waar ze graag zouden willen zijn en waar ze iemand naar toe zouden willen nemen. Ze beantwoorden de volgende vragen:

- Hoe ruikt het daar?
- Wat zijn de geluiden die je er hoort?
- Wat kun je er voelen met je handen of op je huid?
- Wat kun je er proeven?
- Wat hebben ze nodig om de zintuigen te prikkelen?

Laat ze de materialen verzamelen waarmee passende geluiden, geuren, texturen en dergelijke kunnen worden ervaren. Laat ze bij elkaar uitproberen of het werkt.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat heb je nodig om je fantasie te prikkelen als je het even niet meer weet?
- Waarom is het gebruik van zintuigen belangrijk bij het toneelspelen?
- Welke zintuigen zijn het belangrijkste bij theater?

Presenteren: Een zintuigprikkelende belevenis

Er zijn verschillende manieren om dit project te presenteren. Voer onderstaande opdrachten uit of maak een keuze:

Griezelen

Nodig publiek, bijvoorbeeld de ouders of een andere groep, uit voor een griezeluurtje. Maak het lokaal donker en vertel de enge verhalen die verzonnen zijn, bedenk enge zintuigprikkelende illusies waarmee de verhalen versterkt kunnen worden en betrek zo het publiek bij deze griezelervaring.

Geesten

Verdeel de klas in groepen van zes tot acht leerlingen. Oefen de geestenimprovisatie nogmaals, maak afspraken over wat het beste werkt en leg dit vast. Laat de scènes aan elkaar zien en bespreek ze na. Wat is er veranderd en is er een verbetering ten aanzien van de eerste improvisatie?

Belevingsplek

Maak een afgeschermd ruimte in het klaslokaal, bijvoorbeeld met een doek of kamerscherm, of zoek een andere geschikte plek waar de tweetallen een geblinddoekte medeleerling mee kunnen nemen naar hun belevingsplek.

Geef ze tijd om de gekozen ruimte te installeren en even te oefenen. Laat de geblinddoekte leerling meteen na zijn belevenis, met de blinddoek nog om, kort vertellen over zijn zintuiglijke ervaring.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat maakt dat een verhaal voor jou griezelig is?
- Kreeg je geblinddoekte klasgenoot een associatie met waar hij zou kunnen zijn?
- Wat waren de beste of origineelste zintuigprikkelende ideeën die zijn gebruikt?

5. Opdracht: Nieuwe werelden scheppen

Kennisdoelen	De leerling weet wat een scheppingsverhaal is.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • kan uit een aantal scheppingsverhalen vanuit verschillende religies de overeenkomsten en verschillen halen; • kan in een groepje op basis van personage, locatie en situatie een korte improvisatiescène maken; • kan in een groepje op basis van de 5 W's een improvisatiescène maken; • kan een fantasieverhaal bedenken en schrijven dat geschikt is voor theater.

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Nieuwe werelden scheppen

Doe onderstaande opdrachten of maak een keuze:

Scheppingsverhalen

1. Verzamel met de leerlingen scheppingsverhalen van verschillende culturen en religies. Bespreek de verschillen en overeenkomsten. Zie bijvoorbeeld:
  - [Creatonisme: verschillende scheppingsverhalen](#) en [Big Myths](#)
  - [Egyptisch scheppingsverhaal](#)
  - [Noors scheppingsverhaal](#)
  - [Het Aboriginal scheppingsverhaal](#)
  - [Het christelijke scheppingsverhaal](#)
  - Of zoek op 'scheppingsverhalen' bij Google video's.

Bespreek de begrippen 'fantasie' en 'verbeeldingskracht'. Ook de mens heeft een rijke fantasie en een groot scheppend vermogen. Er worden prachtige verhalen verteld, verzonnen en verbeeld.

2. Bekijk en bespreek het schilderij [Het aardse paradijs met de zondeval van Adam en Eva](#) (c.1615), geschilderd door de beroemde Vlaamse meesters Jan Brueghel de Oude en Peter Paul Rubens uit de collectie van het Mauritshuis.
  - Wat wordt hier afgebeeld? Wat zie je?
  - Wat valt op?
  - Welke sfeer straalt het werk uit?
  - Hoe zou het voelen om daar te zijn?
  - Welke geuren zou je er ruiken en welke geluiden zou je er horen?
  - Was het aardse Paradijs een utopie?

Schepping versus scheppen van de toekomst

Houd een klassengesprek over het scheppende vermogen van de mens.

De mens is altijd op zoek naar een betere of 'ideale' wereld, of fantaseert over hele andere onbekende werelden. Denk aan sprookjes, mythologieën en sciencefiction, werelden buiten onze aarde, het bestaan van buitenaarde wezens, maar ook aan illusionaire werelden zoals in games.

Voer een gesprek met de leerlingen aan de hand van onderstaande voorbeeldvragen:

- Hoe werd er in bepaalde geschiedenistijdvakken over de toekomst gedacht?
- Wat waren de dromen van de gewone mensen toen? En van de leiders?
- Waar 'fantaseert' de mens allemaal over?
- Welke toekomstideeën zijn uitgekomen en hoe komt dat?
- Welke toekomstdromen hebben de mensen nu?
- Hoe wordt fantasie werkelijkheid? Wat heb je daarvoor nodig?

Leestip: Lees ter inspiratie met de hele klas of geef het mee als huiswerk:

- 🔗 Het boek [Het geheime logboek van topnerd Tycho](#), van kinderboekenschrijfster Corien Oranje en wetenschapper Cees Dekker (Royal Jongbloed 2015)
- 🔗 [Leesfragment](#) uit *Het geheime logboek van topnerd Tycho*

Fantasiefiguren scheppen

Vorm groepjes van drie leerlingen en geef hen de opdracht met elkaar een fantasiepersonage te tekenen op onderstaande manier:

- Vouw een A4 in drie horizontale gelijke delen.
- Leerling A tekent op vlak 1 het hoofd en vouwt daarna het velletje bij de nek om zodat de volgende tekenaar B niet kan zien wat er getekend is.
- Leerling B tekent op vlak 2 het lijf plus de armen en vouwt het papier weer om.
- Tekenaar C maakt de benen en voeten.
- Geef het figuur een naam. Hang deze op in de klas of bewaar ze.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welke scheppingsverhalen ken of herken je?
- Wat heb je gehoord dat je nog niet wist?
- Wat heeft je verbaasd of verrast?

Uitvoeren: Nieuwe werelden scheppen

Voer onderstaande opdrachten uit of maak een keuze:

Fantasiewereld

1. Bespreek met de leerlingen dat in het theater een fantasiewereld kan worden gecreëerd.
🔗 [Theatergezelschap Vis à Vis](#) maakt spektakeltheater (in de openlucht) op hun eigen terrein bij het strand van Almere. Zo ontstaat een complete theaterbeleving.
Bekijk en bespreek de trailers van de voorstellingen van theatergezelschap Vis à Vis:
  - [Mare](#)
  - Nog een trailer: [Mare](#)
  - [Hart](#)
  - [Robot](#)
2. In welke wereld zouden de leerlingen hun fantasiepersonages willen plaatsen? Laat de leerlingen individueel of in groepjes een conceptidee bedenken. Alles mag. Denk bijvoorbeeld aan een voorstelling in je eigen slaapkamer, het voetbalveld, de ruimte, op de maan of op een onderzeeboot.

Wie-Wat-Waar Wens

1. Vorm groepjes van drie. Geef de leerlingen de opdracht om een vel A4-papier in drie gelijke horizontale delen te vouwen. Laat de leerlingen ieder een toekomst- of wensbeeld in hun hoofd nemen.
  - Leerling A schrijft drie personages op het eerste vlak. Hij vouwt het om naar een leeg stuk en geeft het door aan de volgende leerling.

- Leerling B schrijft een situatie of activiteit op, zonder te kijken naar wat er al op het vel staat. Ook hij vouwt het vel om zodat er een leeg stuk overblijft voor leerling C.
- Leerling C schrijft de locatie op.

Voorbeeld:

- Superman, Zelig meisje, Grote dikke robotspin.
- Spelen samen en krijgen ruzie met elkaar in de zandbak.
- In een ruimteschip.

2. Laat de leerlingen vanuit deze gegevens een korte scène improviseren. Bij een paar keer herhalen komt de fantasie los en worden de ideeën en improvisaties grappiger.

Het ochtendritueel

In deze improvisatie staan het leren accepteren en schakelen centraal.

- Geef een leerling de opdracht om over zijn ochtendritueel te vertellen. Bijvoorbeeld: “De wekker ging en ik werd wakker. Ik veegde het kwijl van mijn wangen en klom uit mijn hoogslaper. Trok mijn sloffen aan en ging naar de badkamer”, etc.
- Geef vervolgens twee leerlingen de opdracht tijdens dit verhaal om de beurt willekeurige woorden te noemen die de vertellende leerling direct in het verhaal moet verwerken.

Je krijgt dan bijvoorbeeld met de woorden regenboog, banaan en hagelslag het volgende geïmproviseerde verhaal:

“De wekker ging, ik werd wakker en zag een regenboog in mijn kamer, prachtig! Ik wreef in mijn ogen en ging uit bed. Daar stapte ik op een banaan, getverderrie. Hoe komt dit naast mijn bed?! Ik gooide het in de prullenbak en liep naar de badkamer. Even lekker douchen. Toen ik de douche aanzette, kwam er hagelslag uit! Ik was erg verbaasd.”

Mijn leven als...: Personifiëren

Geef de leerlingen de opdracht zich in te leven in een voorwerp naar keuze en vanuit dat voorwerp een korte monoloog te houden. Het voorwerp wordt een personage, met eigen kenmerken, een karakter, emoties, stemgeluid en manier van bewegen. Denk aan een vrolijk blikje Fristie, een verdrietige kaars die langzaam opbrandt of een boze brandweerhelm die niet meer gebruikt wordt. Of gebruik hiervoor de futuristische fantasy figuren.

Fantasyscène maken

1. In kleine groepjes gaan de leerlingen een korte scène maken. Ze maken de keuze uit een sciencefiction- of fantasy-scène. Ze maken bij het bedenken gebruik van de vijf W's: wie, wat, waar, wanneer en waarom. Eventueel kan er gebruik gemaakt worden van de tekeningen van de fantasy-figuren en van kostuums en rekwisieten. Ze oefenen de scène en spelen het voor aan de groep.

Kijkvragen: Hoe fantasierijk was het? Kon je er goed in mee gaan?

2. Mijn lievelingsplek. Geef de leerlingen de opdracht in tweetallen een belevenis te bedenken. Ze gaan bedenken hoe ze een medeleerling kunnen meenemen in een zintuiglijke ervaring. Ze maken zich een voorstelling van een sfeer of plek waar ze graag zouden willen zijn en iemand naar toe zouden willen nemen. Ze beantwoorden de volgende vragen:

- Hoe ruikt het daar?
- Wat zijn de geluiden die je er hoort?
- Wat kun je er voelen met je handen of op je huid?
- Wat kun je er proeven?
- Wat hebben ze nodig om de zintuigen te prikkelen?

Laat ze over hun idee vertellen of laat ze proberen hun idee uit te voeren door de materialen te verzamelen waarmee passende geluiden, geuren, texturen en dergelijke kunnen worden ervaren. Laat ze bij elkaar uitproberen of het werkt.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welk fantasiefiguur zou jij wel eens willen spelen?
- Kun je voorwerpen bedenken die al op een personage lijken?
- Zijn er in de spelopdrachten ideeën naar voren gekomen die je aan anderen zou willen laten zien?

Presenteren: Nieuwe werelden scheppen

Maak met de leerlingen een keuze uit de spel oefeningen die gedaan zijn en bedenk gezamenlijk een manier om ze te presenteren, aan elkaar of aan de ouders. Oefen de gekozen spel oefeningen een aantal keer en kijk wat er verbeterd kan worden. Maak afspraken en leg deze vast.

Denk aan:

- Een spreekbeurt over een zelfgekozen scheppingsverhaal.
- Het tentoonstellen van de fantasiefiguren en daar de leerlingen een verhaaltje bij laten vertellen.
- Het verzamelen van wie-wat-waar ideeën, ze opschrijven op briefjes en gebruiken bij nieuwe improvisaties.
- Het personifiëren met voorwerpen en daar een scène mee maken.
- Het maken van een ervaringsplek waar de zintuigen van de ouders worden geprikkeld.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe zijn jullie tot een keuze gekomen voor de presentatie?
- Wat heb je gezien bij medeklasgenoten dat je heeft verrast?
- Wat ga je thuis vertellen over wat je hebt gedaan?

6. Opdracht: Belevingstheater

In deze opdracht wordt gestart met het opdoen van kennis over belevings- of ervaringstheater. De leerlingen realiseren zich dat alle oefeningen die ze in de eerdere opdrachten hebben gedaan, belangrijke onderdelen zijn van ervaringstheater. Met de kennis en inspiratie die hier is opgedaan maken de leerlingen een eigen utopische theaterbeleving. De leerlingen bedenken concepten waarbij de fantasie de vrije loop krijgt. Dan wordt er gezamenlijk een keuze gemaakt. Taken en rollen worden verdeeld, de locatie wordt bepaald en de materialen worden verzameld of gemaakt. Als alles klaar is, wordt de beleving gepresenteerd aan publiek.

Kennisdoelen

De leerling:

- weet wat een beleving is;
- weet wat een utopie is.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- kan in samenwerkingsverband een utopisch verhaal samengesteld uit eerder geschreven concepten maken;
- kan een vormgevingsplan voor een eigen voorstelling maken;
- kan gebruikmaken van intonatie en emotie in zijn stemgebruik bij het vertellen van een verhaal.

Benodigheden

- diverse materialen voor de eindpresentatie van deze opdracht zoals: kostuum, decor, rekwisieten, muziek enz.

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren. Aan het eind van deze opdracht staan evaluatievragen die betrekking hebben op het hele project.

Onderzoek: Belevingstheater

Doe onderstaande opdrachten of maak een keuze:

Theatrale illusies

Bekijk en bespreek de foto's en video's van de projecten [Largo](#) (2016) (*Largo* bestaat uit meerdere fragmenten, bekijk ze allemaal), en [Haax](#) (2012) op de site van Haagse performancekunstenaar [Karel van Laere](#).

Van Laere onderzoekt een situatie en geeft er een bijzondere en ongebruikelijke vorm aan.

- Wat is hier ongebruikelijk?
- Hoe heeft hij deze illusie gemaakt?
- Heeft hij een eigen stijl als kunstenaar? Waar zie je dat aan?
- Hoe reageren de omstanders?

Ervaringstheater

1. Bekijk en bespreek de video over de voorstelling *Geen idee* van theatergezelschap Bonte Hond. Zij gebruiken een reële situatie om daar een theaterbeleving over te maken. In dit [fragment](#) zie je hoe het publiek zelf ervaart wat het is om vluchteling te zijn en in een asielcentrum te verblijven.
2. Bespreek met de leerlingen dat ze elementen hebben onderzocht en uitprobeerde van wat men in het theater 'ervaringstheater' noemt. Bij deze theatervorm gaan theatermakers hun publiek niet zomaar een verhaal vertellen; ze gaan ze een ervaring meegeven. Bijvoorbeeld

door het publiek tijdens de voorstelling geuren te laten ruiken die de ervaring versterken en de situatie of het verhaal verrijken. Of door een aparte vorm te kiezen voor de uitvoering, zoals het publiek een verhaal door een koptelefoon te laten beluisteren terwijl de verteller hen indringend aankijkt met gesloten mond. Het publiek in plaats van te laten zitten, te laten rondlopen of liggen op de grond.

3. Verzamel samen met de leerlingen ideeën aan de hand van de ervaringen in dit project over een mogelijke presentatie.

Mijn utopie

1. Bespreek met de leerlingen dat ze een eigen fantasie-idee gaan uitwerken dat later als basis kan dienen voor het maken van theater. Hoe ziet hun utopische fantasiewereld eruit? Alles kan en mag. Stimuleer de leerlingen in hun fantasie. Wissel ideeën met elkaar uit. Maak daarbij gebruik van de opbrengsten uit de vorige opdrachten.
2. Vorm groepjes. Geef de leerlingen de opdracht hun ideeën te verwerken in een theateraal concept, waarbij ze zo goed mogelijk beschrijven of uittekenen hoe hun wenswereld eruit ziet en hoe er geleefd wordt. Laat ze opschrijven hoe ze denken hun publiek mee te nemen in hun wereld en welke middelen ze gaan gebruiken. Bijvoorbeeld door een verhaal te vertellen en het publiek zich in te laten leven in hun verhaal, met behulp van zintuigprikkelende ervaringen, muziek, illusies, rare voorwerpen, locatie, etc.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat is de bedoeling van ervaringstheater?
- Hoe ontstaat de magie van theater? Vertel.
- Wat verwerk je in een concept?

Uitvoeren: Belevingsstheater

Doe onderstaande opdrachten of maak een keuze:

Wij scheppen

1. Bedenk met de hele groep een utopische situatie. Gebruik bijvoorbeeld elementen uit alle concepten die de leerlingen bij het onderzoek hebben gemaakt en maak er een mix van. Bedenk welke sensaties kunnen worden gebruikt om de situatie extra zeggingskracht te geven. Denk aan geuren, kleuren, muziek, wind, koude of warmte, hard- of zachtheid, etc. Bedenk hoe het publiek meegenomen kan worden en de zintuigen zoveel mogelijk geprikkeld kunnen worden.

Wat willen de leerlingen dat het publiek hoort, ziet, voelt en doet? Welke elementen versterken het verhaal of de situatie die jullie willen vormgeven?

Denk bijvoorbeeld aan:

- Wat voor locatie of ruimte is geschikt?
- Past de situatie in een grote ruimte of juist een kleine?
- Moet het licht of donker zijn? Koud of warm? Buiten of binnen?
- Hoe ruikt het er?
- Hoe wordt de ruimte aangekleed? Ligt het vol ballonnen, liggen er dekens op de grond, staan er obstakels, worden er beelden geprojecteerd?
- Is er muziek of zijn er bepaalde geluiden nodig?
- Wat wil je de mensen die in de ruimte komen, laten meemaken? Lopen ze aan je hand door de ruimte terwijl ze zacht op een snoepje sabbelen of zitten of liggen ze op de grond?

- Zijn er vertellers? Worden er teksten of verhaalfragmenten voorgedragen? Hoe? Fluisterend, schreeuwend, vol emoties of juist monotoon?
  - Zijn er attributen nodig die de situatie kunnen ondersteunen?
  - Hoe is iedereen gekleed?
2. Bespreek de ideeën en bekijk de haalbaarheid ervan. Stel deze zo nodig bij. Maak gezamenlijk een keuze voor de presentatie. Geef alle leerlingen een taak of een rol. Verzamel benodigdheden zoals rekwisieten, kostuums en decorelementen. Ga op zoek naar een passende locatie.

Stem en emotie

Bespreek met de leerlingen dat als ze gaan vertellen hun stemgebruik en intonatie belangrijk zijn. Ook de emoties die ze willen meegeven in hun verhaal moeten hoorbaar zijn in hun stem.

Doe de onderstaande oefeningen om de stem te trainen:

1. *Warming up.* Je gaat tegenover de leerlingen staan (halve groep) en zegt bijvoorbeeld de zin: "Mag ik jullie kaartje even zien?" met een bepaalde emotie of intonatie. De leerlingen doen dit zo exact mogelijk na met de zin: "Nee, je mag ons kaartje niet zien!". Als het goed gaat, wisselen de groepen. Ook mogen de leerlingen die dat willen, zelf voorbeelden verzinnen. Zij nemen dan de plaats van de leerkracht in.
2. *Het telefoongesprek.* Er staan twee telefoons met stoelen in het lokaal. De leerlingen mogen elkaar niet zien. Een leerling gaat naar de gang en bedenkt een gespreksonderwerp waarover hij gaat opbellen. Een andere leerling gaat klaar zitten en kiest een emotie van waaruit hij de telefoon gaat opnemen. De leerling moet proberen om tijdens het hele gesprek die emotie vast te houden. Als het gesprek is afgelopen, mag de opbeller vertellen welke emotie hij heeft gehoord in de stem van de ander. We bespreken het na. Zoveel mogelijk leerlingen krijgen een beurt.
3. *Intonatie.* Een leerling gaat met zijn rug naar de anderen toestaan en zegt een neutrale zin vanuit een duidelijke emotie of intonatie. Bijvoorbeeld: "Ik ga morgen naar school." De anderen mogen zeggen om welke emotie of intonatie het gaat.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe is het gelukt om met elkaar tot overeenstemming te komen over wat jullie willen maken?
- Wat is belangrijker bij ervaringstheater: een duidelijk verhaal of de ervaring die het publiek mee krijgt?
- Waren er ideeën bij die niet uitvoerbaar waren? Waarom niet?
- Wat vind je van jouw rol in het maakproces?

Presenteren: Belevingsstheater

Zinnenprikkelend

- Tover de gekozen locatie om tot ervaringsruimte.
- Oefen de performance.
- Nodig publiek uit voor deze belevenis.
- Maak van de uitnodiging voor de performance ook een zintuiglijke belevenis, door er bijvoorbeeld een geur aan te geven, of een snoepje bij te voegen.
- Bespreek de ervaring na met het publiek.

Tip: Schakel eventueel de expertise in van een kunstenaar of performer die ervaringstheater maakt, voor hulp bij het vormgeven van de performance.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe is het gelukt vorm te geven aan jullie utopische situatie?
- Wat is jouw bijdrage geweest in de uitvoering?
- Hoe ging het maken van afspraken en het verdelen van de taken?
- Hoe ging het samenwerken tijdens de uitvoering?
- Wat waren de reacties van het publiek?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Hoe ervaar jij de sfeer van een plek?
- Welk zintuig gebruik jij het meeste?
- Hoe ervaar je het gebruik van je zintuigen nu?
- Kijk je nu anders naar je omgeving? Waarom?
- Welk onderdeel van het project heeft je het meeste verrast? Waarom?
- Heb je iets geleerd dat je belangrijk vindt?
- Wat kun je vertellen over de begrippen 'scheppen' en 'schepper'?

